

Željko Krušelj

Sveučilište Sjever - Sveučilišni centar Koprivnica

zeljko.kruseelj1@kc.t-com.hr

Kontrolirane tiskovine vjerodostojnije od slobodnih: medijski apsurdi totalitarne, autokratske i demokratske Hrvatske

Sažetak

U totalitarnom komunističkom razdoblju znalo se protiv koga novinari vode bitku za slobodu medija. Na jednoj su strani bili oni koji su željeli objektivno, bez uobičajene ideološke lakirovke, pisati o svim društvenim zbivanjima, dok su drugoj bile rigidne i samodovoljne političke strukture. Kako se kriza u jugoslavenskoj državi produbljivala, jednostranačka je stega popuštala, da bi istodobno jačala i medijska neovisnost. Bio je to nezaustavljiv proces. Nesporno je da je najšira javnost posljednjih godina jugoslavenske federacije mnogo više vjerovala novinarima nego političkim dužnosnicima. Bilo je to „zlatno doba“ hrvatskih tiskovina, praćeno i visokim nakladama, kao i rastućom gledanošću i slušanošću elektroničkih medija, makar su se oni sporije oslobađali političkog zagrljaja.

Umjesto daljnjeg širenja medijskih sloboda, u neovisnoj se Hrvatskoj, dijelom i zbog ratnih okolnosti, dogodio svojevrsni korak unatrag.

Tuđmanova je autoritarnost imala za posljedicu jačanje pritiska na medije u državnom vlasništvu, da bi istodobno liberalizacija tržišta dovela do bujanja senzacionalističkog i agresivnog „žutog“ tiska, koji je rušio sve etičke norme. Snažno se sukobljavaju desni i lijevi medijski radikalizam, da bi raspad novinske kuće Vjesnik dovelo i do gašenja nekih od ključnih informativno-političkih glasila, kao i svih omladinskih listova. Shodno tome, novinari i njihove redakcije počele su se polarizirati na „režimske“ i „oporbene“, iako su u tome mahom bili važniji materijalni interesi.

Ni prelazak u demokratsko ozračje nije donio kvalitativni medijski iskorak. Štoviše, hrvatski su mediji tu definitivno izgubili svoju vjerodostojnost. Njih više ne kontroliraju političke elite, što je samo po sebi vrlo pozitivno, no to nije dovelo do širenja medijskih sloboda. Pravi vladari medija, gotovo nedodirljivi za kritička promišljanja, postali su oglašivači. Posebno je to došlo do izražaja u okolnostima drastičnog pada naklada većine tiskovina i stalnog rasta broja koncesija u televizijskoj i radijskoj domeni, kao i bujanja internetskih portala. Logična je posljedica toga i potpuna komercijalizacija medija, uz daljnje slabljenje profesionalnog i socijalnog statusa novinara.

Ključne riječi: mediji, vjerodostojnost, totalitarno, autokratsko, demokratsko, novinarske slobode, političari, oglašivači.

U komunističkom razdoblju, koje je u ustavno-pravnom smislu nazvano samoupravnim socijalizmom, hrvatski su mediji svoj prvi ozbiljniji uzlet bilježili u razdoblju između prekretničkog Brijunskog plenuma i završne faze Hrvatskog proljeća. U tom petogodišnjem razdoblju (1966. – 1971.) istinski se može govoriti o autorskom novinarstvu koje naglo izlazi iz krutih ideoloških dogmi, kao i o afirmaciji dotad ušutkivane kritičke javnosti. Pojavljuje se niz novih tiskovina, poput prvotne varijante *Poleta*, *Tjednog lista omladine (TLO)*, *Hrvatskog tjednika*, *Nedjeljne Dalmacije*, *Hrvatskog književnog lista* i *Oka*, dok ostali, primjerice *Vjesnik u srijedu (VUS)*, *Telegram*, *Omladinski tjednik*, *Studentski list*, pa i *Vjesnik*, proživljavaju svoje zvjezdane trenutke. Partijski plenum u Karađorđevu početkom prosinca 1971. vraća hrvatske medije u totalitarno ozračje. Novo je dogmatsko hrvatsko vodstvo ukinulo niz tih glasnika probuđene hrvatske samosvijesti, dok je u ostalima instaliralo politički podobnija uredništva, spremnija na odbacivanje prokazanih „nacionalističkih“ i „malograđanskih“ medijskih manira.

Sredinom 1970-ih, zasigurno pod utjecajem sve uočljivijih međurepubličkih sukobljavanja, kao i medijskih odsjaja zapadne demokracije, posebno izraženih u formi nezadrživog prodora sve dominantnije potrošačke kulture, politička stega postupno popušta. Mediji, posebno tiskani, tada opet tragaju za izgubljenim prostorima autorskih sloboda, dok presija režima biva sve usporenija i, što je posebno bitno, više verbalna negoli pravosudna. Ponajprije to dolazi do izražaja u omladinskom tisku, koji pomalo neočekivano postaje nositelj nekih novih uredničkih i autorskih sloboda.

Jesen 1976. obilježilo je pokretanje poduže pripremanog projekta *Polet*, no ovoga puta u odnosu na istoimenu tiskovinu iz druge polovice 1960-ih godina na bitno drugačiji način. Unatoč početnim konceptualnim lutanjima, političkim nedosljednostima te nerijetkim neprincipijelnim ustupcima republičkim omladinskim rukovodstvima, više na djelu nije uobičajeni koncept „lista za mlade“. Do kraja 1970-ih *Polet* se snažno afirmira kao „list mladih“. Iza te samo naizgled sitne pojmovne razlike krio se ogromni pomak u shvaćanju smisla i funkcije angažiranog novinarstva. Više to nije medij u kojem bi politički dužnosnici, često se služeći uslugama profesionalnih novinara, poručivali ono što bi mladi trebali biti i na što bi se morali ugledati u svom društvenom djelovanju, dijeleći packe onima koji nisu shvaćali svoju „društvenu odgovornost“. Ukratko, omladinske tiskovine prestaju biti podobno štivo i akcijski plan za ambiciozne omladinske aktiviste.

Mladim novinarima je *Polet*, u nekim razdobljima i *Studentski list*, kao i slična regionalna glasila koja su se postupno pojavljivala na istim zasadama, bio idealan poligon za vježbanje i testiranje novinarskih vještina. Tako su i veliki listovi dobivali profilirane kadrove, osposobljene i autorski i urednički, s praktičnim iskustvima kakva se ne mogu stjecati samo u obrazovnom procesu. Te generacije nezaustavljivo afirmiraju bitno drugačiji društveni senzibilitet, oslobođen dotad uobičajene idolatrije, dogmatike i političke frazeologije.

Cijeli se taj medijski projekt zasnivao i na lako uočljivom političkom licemjerju i apsurdnom, tipičnom za jugoslavenski koncept samoupravnog socijalizma. Država je, s jedne strane, preko omladinske organizacije izravno financirala omladinski tisak na svim razinama, u čemu je upravo *Polet* kao

pokazni primjer, neki kažu i izlog, takvoga promišljanja imao vodeću ulogu. Vrijeme je pokazalo da je jednostranačka vlast time zapravo oblikovala i političko i duhovno ozračje koje je bilo vrlo skeptično, u pojedinim situacijama i otvoreno suprotstavljeno ideološkim vrijednostima koje su desetljećima sustavno stvarane.

Jednostranačka je vlast, s druge strane, baš preko tih tiskovina, kasnije i nekih elektroničkih medija, nastojala istu tu mladu generaciju držati pod kontrolom. *Polet* i njegovi sljedbenici trebali su biti indikator razmišljanja i načina djelovanje mladih, odnosno ispušni ventil i poligon za nove ideje. Promišljeniji je segment komunističkog establišmenta, pogotovo nakon iskustava studentskog bunta 1968. i znatne uključenosti mladih u zbivanja 1971., zaključio da je kontrolirano buntovništvo mnogo bezbolnije od stvaranja neke paralelne omladinske supkulture bez institucionalnog nadzora, koja bi nužno dobila i oporbena obilježja. Od buke koju su u javnosti stvarali mladi, daleko bi opasnija bila šutnja, jer bi potvrđivala sve dublji politički svjetonazorski rascjep.

Partijsko je vodstvo, međutim, previdjelo da je blokovski svijet, na kojem se desetljećima i razvijao hibridni jugoslavenski model „socijalizma s ljudskim licem“, na izdisaju, tako da se ni probuđeni aktivizam mladih nije mogao poduže držati u birokratski zacrtanim okvirima. Demokratizacija i na njoj zasnovano civilno društvo bili su nezaustavljiv proces. Povremene smjene neposlušnih *Poletovih* uredništava, a u 15 godina izlaženja izmijenilo ih se čak devet, to su tek djelomično usporavale. Samo je jedno od njih, uključivši se u partijska frakcijska razračunavanja, bilo u funkciji grčevite obrane režima i protureformskih procesa, ali je baš ta spoznaja i dovela do njegova pada, samim tim i do naglog zaokreta u političkim stavovima. Velika je medijska pompa u tom slučaju zapravo bila i ponajbolji indikator da su dogmatizam, samim tim i ideološki monizam, na putu u ropotarnicu povijesti.

Uzlet omladinskog tiska, kojeg prate i ubrzane promjene u ostalim medijima, doveo je i do novih zanatskih paradigmi. Omladinski novinar postaje sinonim za buntovnika, makar on nerijetko ostajao i u okvirima komunističkog idealizma, silno želeći poboljšati taj, barem na papiru, „najpravedniji sustav“. Uz novinarsku se profesiju vezuju razni „izmi“, među rukovodstvom posebno omraženi anarhizam i nihilizam, a mladi su autori pod posebnim povećalom i kao nositelji opasnih građanskih tradicija i vrijednosti, dok su i sumnje u protujugoslavenske i protukomunističke poruke predstavljale pravi poziv na uzbunu, ponekad i uz paranoidne ispade dežurnih dogmatičara. Jedna je rasprava u republičkom omladinskom vodstvu u prvoj polovici 1980-ih godina, kako to svjedoče sačuvani zapisnici, bila usmjerena, u doslovnom smislu, na suzbijanje „otkačenosti“ u omladinskim tiskovinama, posljedica čega je bila eliminacija uredništava koja su ignorirala i ismijavala proklamirane vrline samoupravnog socijalizma.

Sve je to u javnosti imalo suprotne efekte, točnije stalni rast ugleda novinara, u čemu oni omladinski, posebno u razdoblju urednikovanja prerano preminulog Zorana Franičevića, imaju posebno mjesto. Oni postaju nositelji, ponekad i žrtve, neizvjesne bitke protiv najrazličitijih društvenih deformacija, kriminala, korupcije, nepotizma i nefunkcioniranja sustava. Novinari su ti koji građanima otkrivaju

gospodarsko i socijalno naličje Hrvatske, a povremene smjene i kažnjavanja samo povećavaju njihov ugled. Iako je uobičajeno da novinari ritualno moraju iskazivati svoju formalnu privrženost vladajućoj ideologiji i njegovim ikonama (objava Titove, Kardeljeve ili Bakarićeve smrti čini sve tiskovine sadržajno i grafički gotovo identičnima), novinarska je vjerodostojnost u tom razdoblju u stalnom porastu. Čitatelj, primjerice, zna da novinar ne može objaviti ogoljenu parolu „dolje komunizam“, još manje poziv na uspostavu neovisne Hrvatske“, ali je uobičajeno da njegove reportaže, analize i komentari dovode do baš takvih zaključaka.

Ni politički dužnosnici na takve sve radikalnije kritike ne reaguju odviše glasno, a sve češće zaziru i od represije. Njima je u novim okolnostima cilj pokazati svoje dotad uspješno potiskivano „demokratsko“ lice i što liberalniji svjetonazor. To je bilo suprotno političkom legitimiranju nakon slamanja Hrvatskog proljeća, iz čega je proizlazilo i njihovo kadrovske napredovanje. Politička se moda, dakle, ubrzano mijenjala. U tom je razdoblju i sufinanciranje medija, pa tako i omladinskog tiska, uglavnom transparentno, većinom putem proračunskih dotacija o kojima raspravljaju saborski zastupnici, kao i preraspodjelama iz blagajni političkih foruma. Godinama se u tom kontekstu vodila i javna rasprava o potrebi usvajanja tzv. društvenog dogovora o sufinanciranju cjelokupnog omladinskog tiska. Indikativno je da se transparentnost kao model, iz kojeg se najlakše iščitavaju i medijske pozicije, svjesno zagubio u kasnijem demokratskom okruženju. Vlasnicima privatiziranih medija u vremenima kojima smo svjedoci posebno je važno prikriti materijalnu motivaciju za pokretanje ili zataškavanje raznih tema te istinske razloge neobjektivnog komentiranja pojedinih zbivanja.

Ako je u omladinskom novinarstvu prepoznata iskra sve izraženijeg društvenog nezadovoljstva, onda je informativni *mainstream*, mahom u zagrebačkoj izdavačkoj kući Vjesnik, tada najvećoj u jugoistočnoj Europi, ojačao i postupno etablirao takve trendove. Hrvatski čitatelj i gledatelj je već početkom 1980-ih godina u potpunosti svjestan da mediji funkcioniraju i opstaju uz blagoslov režima, da je dio njih i izravno financiran iz državne blagajne, no da većina novinara ipak nije u podaničkom odnosu prema političkim autoritetima. Javnost ih zato i tretira kao poželjnu savjest društva. Novinari su u pravilu ne samo poznatiji, već i cjenjeniji od političara, znanstvenika i gospodarstvenika. Autorski se pojaviti u glavnim hrvatskim medijima, ili dati intervju, postajalo je nešto prestižno. U vječitom odmjeravanju snaga političara i novinara, potonji su se uoči raspada jugoslavenske federacije prvi i jedini put pokazali pobjednicima.

Najviše je takvom zaokretu pridonio fenomen političkog tjednika *Danas*. Nakon neslavnog nestanka *VUS*-a, godinama su trajale jalove rasprave ima li Hrvatska snage pokrenuti novi politički tjednik *njuzmagazinskog* koncepta. Najveći su politički autoriteti, posebno Vladimir Bakarić, bili i otvoreno protiv takvog ambicioznog projekta *Vjesnikove* kuće, što je u novinarskim krugovima zapravo jačalo inat i učvršćivalo uvjerenje o potrebi tiskovine koja će odražavati stavove i interese sve glasnije javnosti. Tjednik je početkom 1982. dobro krenuo, potvrđujući da neće imati biltenske dosege, niti će služiti kao ideološki poligon vladajuće stranke. Uslijedili su politički pritisci, pa i oni bizarni u vidu

zabrana pojedinim *Danasovim* novinarima da uopće i ulaze u „Kockicu“, kako je nazivana zgrada CK SKH na Prisavlju. Nakon kratkog poniranja, izazvanog smjenom Jože Vlahovića i dijeljenja brojnih partijskih kazni, list pod vodstvom Mirka Galića i Dražena Vukova Colića od 1985. postaje vodeće političko glasilo i u širim jugoslavenskim okvirima, često citirano u međunarodnoj javnosti. Ne može se pobjeći ni od spoznaje da je i *Danas* bio svojevrsni zarobljenik teze o reformizmu i demokratizaciji kao sredstvu očuvanja jugoslavenske federacije. Isto se tako, međutim, ne može zaniijekati da je bio odlučan i dosljedan u protivljenju pokušajima nasilnog očuvanja te tvorevine, kao i otvoreni zagovornik političkog pluralizma, tržišnog gospodarstva i civilnog društva, u čemu je bio i glavni promotor niza neformalnih inicijativa.

Kako je u drugoj polovici 1980-ih presija režima slabila, samim tim i ugled političara, posebno u razdoblju famozne „hrvatske šutnje“ kao nemuštog odgovora na Miloševićevo „događanje naroda“, tako su novinari dobivali na svojoj vjerodostojnosti, dakako i popularnosti. Nikada u novijoj hrvatskoj povijesti status novinara nije bio toliko prestižan, što se odražavalo i u respektabilnim nakladama većine tiskovina. *Danas* se mogao pohvaliti i s više od 150 tisuća prodanih primjeraka tjedno, a na njegovu su se valu za svoju čitalačku publiku uspješno borile i druge hrvatske tiskovine. Dnevni list *Vjesnik* s gotovo 80 tisuća prodanih primjeraka bio je u prosjeku tiražniji od današnjih vodećih informativnih glasila i nerijetko se tematski nadopunjavao s *Danasom*. *Večernji list* je unatoč političkoj decentnosti zbog populističkog pristupa i brojnih regionalnih izdanja, zahvaljujući kojima je prelazio i republičke granice, imao stabilno visoku nakladu, uglavnom između 250 i 300 tisuća primjeraka, povremeno i još koju desetinu tisuća više. Revija *Start* objavljivala je neke od najprovokativnijih tekstova u jugoslavenskim okvirima, a *Slobodna Dalmacija* je bila jedinstveni primjer visoke profesionalne razine i atraktivnosti kakva još nije bila zabilježena u regionalnim okvirima. Posebno je iz današnjeg ugla zanimljivo da su spomenuti tržišni podaci omogućavali da tiskovine solidno posluju s relativno malim brojem marketinških sadržaja. Tjednik *Danas* je, usporedbe radi, i u vrijeme najveće ekspanzije od prosječnih 80 tiskanih stranica imao samo dvije-tri oglasne, što znači da mu je marketing donosio mizernih desetak posto prihoda. Brojke s kioska bile su pravo mjerilo prestiža.

Imajući sve to u vidu, neki s pravom govore da je druga polovica 1980-ih, uz navedeno postbrijunsko razdoblje, „zlatno doba“ hrvatskih tiskovina, protkano i željenim dignitetom novinarske profesije, iako to nije popraćeno i očekivanim poboljšanjem materijalnog statusa medijskih djelatnika. Dojam je da su elektronički mediji u tom razdoblju političkog „čistilišta“ bili pomalo u drugome planu, zasigurno i zbog činjenice da je tu razina režimskog nadzora bila veća, u praksi i efikasnija. Nije slučajnost da je generalni direktor Televizije Zagreb, koji je i najglasnije zastupao tezu o potrebi maksimalne političke suzdržanosti toga medija, pravdajući to nužnošću spuštanja tenzija na jugoslavenskim prostorima, postao poslijeratni Miloševićev veleposlanik u Zagrebu. Kad je u prosincu 1989. odlučeno da Hrvatska načini kopernikanski zaokret i krene u višestranačke izbore, činilo se da hrvatsko novinarstvo doseže i temeljni cilj: desetljećima sanjanu i iznimno teško dosezanu razinu najširih medijskih sloboda. I da je taj proces, budući da je ostvaren u političkom modelu koji

je po politološkoj definiciji totalitarni, zapravo trajan i, što je još važnije, nepovratan. Takvome je razmišljanju vodila i uvriježena marksistička iluzija da društvo u svojim sudaranjima teza i antiteza stalno teži povijesnom napretku. Novinarstvu, govorilo se, može biti samo lakše i bolje.

Biti novinar, pogotovo s nekom političkom stigmom, u završnoj je fazi komunističkog sustava postajao odraz, često i preduvjet, društvenog ugleda. Političko se etiketiranje zapravo i priželjkivalo, jer je ono postajalo i ponajbolja ulaznica za bolje polazne novinarske statuse u demokratskoj Hrvatskoj. Na razdjelnici stare i nove države silno je važno biti barem nekakva politička žrtva. „Davno sam ja njima rekao što mislim“, postala je poštapalica onih koji su bili okrenuti unosnijoj sutrašnjici.

Gorka su razočaranja uslijedila kad su se novinari tome ponajmanje nadali. Objava kretanja u prve višestranačke izbore na upravljačkoj je razini u doslovnom smislu dovodila do dotad nezamislivog političkog bezvlašća, praćenog nizom kontradiktornih zbivanja i rješenja. Logična je posljedica toga bila i pojava, točnije bi bilo poplava, novih tiskovina, ubrzo i radijskih i televizijskih postaja. Svi su ti mediji, izuzmemo li stranačka glasila, bili isključivo okrenuti ćudljivom tržištu, ali nemalim dijelom na neki neprofesionalan i kaotičan način. Prelazak iz posustale totalitarne u autokratsku vladavinu, oličenu u liku prvog hrvatskog predsjednika Franje Tuđmana, sputanog i svojim historicističkim zabludama, nije se sretno odrazio na tu uzburkanu medijsku pozornicu. Formalni korak naprijed, kako bi nazvali tek stasali medijski pluralizam, bio je praćen još krupnijim korakom unazad, izazvanim potrebom stalnog rušenja moralnih normi i zanatskih pravila novinarske profesije, kao i međusobnim sukobljavanjima i ideološkim prokazivanjima koja su prelazila granice dobrog ukusa. Novinarski je ugled bio srozan i prije nego što je Hrvatska bila suočena s vojnom agresijom, a kako u svakom ratu prvo stradava istina, otada se medijska situacija samo pogoršavala.

Detaljne bi analize 1990. bila vrijedna pojava prvog pravog hrvatskog tabloida *Slobodni tjednik*, poznatijeg po skraćenci *ST*, čiji je vlasnik i konceptualni ideolog bio Marinko Božić. Taj je list, dosegnuvši čak 250 tisuća prodanih primjeraka, glumio posebnu brigu za nacionalne interese i zato mahom servisirao probuđene desne ekstremiste. *ST* je naglo mijenjao medijsku sliku Hrvatske, ali na krajnje vulgaran način. Vojnu agresiju, posljedica koje je i specifična ratna psihoza, iskoristio je za pogromašku koncepciju zbog koje su pojedinci samo zbog nacionalnosti ili političkih stavova gubili karijere, obitelji, čak i živote. Tabloid je postao i poligon za podmetanja na stranačkoj pozornici, gdje je postajalo normalno i uobičajeno da se naplaćuje plasiranje određenih stavova, kao i da se obilato sponzoriraju brutalne kampanje protiv političkih suparnika, dok se istodobno medijski reket usmjerava prema svima koji bi željeli izbjeći takvu medijsku „slavu“. U stalna se razračunavanja, na čuđenje kritičke javnosti, uključuju i neka dotad ugledna novinarska imena, kompromitirajući kodeks časti svoje profesije. Kasnije je vrlo sličan ultražuti koncept razvijao i tabloid *Imperijal*, koji su iza kulisa zapravo uređivale obavještajne službe, mahom u cilju kadrovskih razračunavanja na državnome vrhu. Jednom riječju, stalno poigravanje dostignutim demokratskim standardima te ugrožavanje ljudskih, političkih i manjinskih prava, uz aktualiziranje stranačke varijante političke podobnosti, postali su pratilja komercijalizacije medijske pozornice, tipične za tranzicijske države koje prolaze fazu prvobitne akumulacije kapitala.

Nije se dugo čekalo ni na ultralijevi medijski odgovor. Tijekom privatizacijskih previranja iz *Slobodne Dalmacije* izlaze osnivači 1993. pokrenutog tjednika *Feral Tribune*, koji se svojom radikalnom, nerijetko i beskrupuloznom satikom, snažno obrušio na Predsjedničke dvore, jedino realno središte političke moći, razotkrivajući licemjerje, titoističke manire i ceremonijalnu karikaturalnost državne vrhuške. Legendarna je postala *Feralova* naslovnica na kojoj fotomontirani Tuđman i Milošević leže razodjeveni u bračnome krevetu. Vlast je na takve svjesne provokacije burno reagirala čestim tužbama i zabranama. Splitske satiričare nikad nije zanimao uravnoteženi pristup hrvatskoj zbilji, ali je bila vidljiva i odbojnost prema poželjnoj *njuzmagazinskoj* analitičnosti. Nesporno je da je *Feral* bombastično otvarao najskrivenije državne tajne i afere, poput ratnih zločina nad srpskim civilima i zastrašujućih razmjera pljačke i korupcije u političkim krugovima. O *feralovskom* konceptu ponajbolje govori činjenica da nakon Tuđmanova odlaska i kakvog-takvog stavljanja države u pravne okvire slabi interes čitatelja za taj projekt. Razumljivo je što list, unatoč potpori inozemnih zaklada za promicanje demokratskih vrijednosti, naposljetku gubi tržišnu utakmicu, iako je u nestanku lista s kioska i sprega tadašnje vlasti i najveće privatne medijske kuće imala bitnu ulogu.

Već iz ideoloških i interesnih opreka *ST – Feral* postajalo je jasno da je 1990-ih godina prostor za džentlmensko i staloženo novinarstvo sveden na minimum. Dotad jako hvaljeni *danasovski* pristup hrvatskoj zbilji za čitatelje je postao mlak i dosadan, za bojovnike raznih ideoloških predznaka i pacifistički. Vrijeme žestokih emocija uzelo je svoj krupni medijski danak.

Tabloidizacija je imala izravne posljedice i na pravila novinarske struke. Vijest, kao odavno definirana dogma svakog profesionalca, prestaje biti temelj objektivnosti. Od poznatih pet temeljnih pitanja na koje pokušava odgovoriti svaki medijski početnik najvažnije je postalo „zašto“. Shodno tome, neslućeni zamah dobiva hibridna forma komentirane vijesti, što je zapravo krinka za kratki komentar. Medijski konzument time gubi nužnu liniju razdvajanja objektivnog izvještavanja od svjesne manipulacije. Usto, kako su ranije, točnije do *Poletovog* revolucioniranja grafičkog identiteta informativnih tiskovina, fotografije nerijetko bile formata kutija šibica, tako su tabloidi lansirali tekstove koji kao da su se pretjerano skvrčili u nekakvom ispiranju čitalačkih mozgova. Toj je minimalizaciji tekstova pridonio, dakako, i fenomen televizičnosti, gdje slika i ton utječu na to da čitanje postaje sve zamornije, pogotovo za generacije koje se i oblikuju u tom elektroničkom okružju.

Procesu tabloidizacije javnoga prostora pogodovali su i destruktivni procesi u kući Vjesnik. Odmah po uspostavi nove vlasti započela je njena agonija, koja se loše odrazila i na druga informativna glasila. Kreće nagli proces privatizacije medija, koji će dio njih dovesti i do gašenja. Tjednik *Danas* odbija prilagoditi svoju koncepciju zahtjevima HDZ-ova čelništva, nakon čega najprije zapada u ozbiljne financijske probleme, a uskoro i prestaje s izlaženjem. Vlast je privatnom poduzetniku koji ga je pokušao obnoviti spriječila prodaju na *Tiskovim* kioscima, što je nespojivo s medijskom praksom država koje barem glume demokraciju, zbog čega je izdavač nakon samo nekoliko brojeva prisiljen odustati od projekta. Slučaj *Danas* je zanimljiv i po tome što se na izričiti Tuđmanov zahtjev

formirala i njegovoj politici naklonjena redakcija koja je uzela, točnije ukrala, isto ime, no javnost takvu medijsku podvalu nije prihvatila.

Relativno brzo nestaje i revija *Start*, koja se u promijenjenim okolnostima isto tako pokazala odviše benignom u odnosu na agresivni šareni tisak koji se rađao u surovim uvjetima nefunkcioniranja temeljnih pravnih normi. Nešto bolje sreće bio je dnevnik *Vjesnik*, koji je unatoč padu naklade i rastu dugova ostao na tržištu još dva desetljeća, uvijek kao indikator službenih stavova, tako da su njegovi glavni urednici imali „užarenu“ telefonsku liniju s Predsjedničkim i Banskim dvorima, ne opterećujući se dilemama o dignitetu profesije. Dramatične su se promjene zbivale i u kući *Slobodna Dalmacija*, pogotovo kad dolazi u ruke tajkuna Miroslava Kutle, ubrzo također zbog promjene vlasništva i u riječkom *Novom listu*, *Glasu Istre* i *Glasu Slavonije*. I u svim regionalnim glasilima, uključujući i elektroničke medije, dolazi do ubrzane privatizacije, mahom s kontroverznim rezultatima, a nove tiskovine u pravilu su se tabloidno usmjeravale. Bio je to i preporučljiv način medijskog opstanka.

Dok je u totalitarnom razdoblju u modi bila prosvjetiteljska uloga medija, budući da je to i efikasan način opiranja jednoumlju, demokratizacija naglasak prebacuje na zabavu i estradizaciju svake vrste. I na hrvatskom se primjeru pokazalo da moderni filozofi ne govore slučajno da demokracija slabi instinkte i potrebu pojačanog angažmana intelektualne elite, tako da se i edukativni sadržaji u medijima pokazuju balastom. Oni najbolji i najškolovaniji, koliko god su i formalni kriteriji jako varljivi, prestaju biti tribuni najšire javnosti. Egzibicionisti i opsjenari svih vrsta naglo dobivaju na cijeni.

Sukladno tome, jedini dnevnik koji kao da nije snažnije osjetio tranzicijsko razdoblje bio je širim slojevima prilagođen *Večernji list*, čije se poslovodstvo i uredništvo najbolje prilagodilo novim trendovima. Dnevnopolitički ustupci Predsjedničkim dvorima nisu bili upitni, ali je zato ostatak lista rađen prema nedvojbenim profesionalnim kriterijima i zahtjevima čitateljstva. Dolazak stranog vlasnika, što je bila posljedica pokušaja netransparentne privatizacije, bio je dočekan s prodanom nakladom od i nadalje iznimno visokih 220 tisuća primjeraka. Investitori su se povlačenjem raznih ishitrenih poteza pokazali vrlo uspješnim rušiteljem te brojke.

Najveći je gubitnik, pak, bio cjelokupni omladinski tisak. Godina oblikovanja demokratske Hrvatske bila je i godina nestanka *Poleta*, *Studentskog lista* i svih regionalnih tiskovina za mlade. Par godina unazad osjećao se nedostatak proračunskog novca, pa i političkog interesa, za takve projekte. Oni se također u sve većoj mjeri okreću tržištu, no u toj bitki iz niza razloga nisu imali prave šanse. Održao se tek *Radio 101*, pokrenut 1984., čije je očuvanje medijske neovisnosti 1996. na glavni zagrebački trg izmamilo fascinantnih stotinjak tisuća građana. Bio je to, zapravo, spontani izraz nezadovoljstva vladajućom strankom, posebno krutom i rigidnom upravu u svojoj medijskoj politici.

Nered na tržištu, ali i praznina koja je nastala prevelikim tržišnim turbulencijama i destruktivnim političkim intervencijama, 1990-ih je iskorištena i za nastanak medijskih kuća u privatnom vlasništvu. Europapress holding Ninoslava Pavića, a kasnije od njegovih disidenata oformljena i NCL Media grupa Ive Pukanića, imali su najambicioznije i najuspješnije projekte. Iako je za njen rast bilo ključno preuzimanje dijela tiskovina Vjesnikove kuće, Pavić je svoj nagli uspjeh gradio na revijalnom *Globusu*, koji je bio uspješan nastavak *Startove* tradicije, iako je bio puno više, u ratnim okolnostima i radikalnije, politički obojen. Godinama mu je glavni konkurent bio slično koncipirani Pukanićev *Nacional*. Europapress holding je producirao petnaestak tiskovina i portala, uz nekoliko propalih projekata, no naknadno se pokazalo da je komercijalno bio najuspješniji u domeni ženskih i tinejdžerskih izdanja. Dnevnik *Jutarnji list*, pokrenut 1998., unatoč iznimno velikim financijskim ulaganjima nikada nije postao tržišni lider. Postupno dolaze i strani medijski investitori, između ostalih i u te dvije medijske kuće, tako da broj tiskovina, radijskih i televizijskih postaja raste nevjerovatnom brzinom, često i bez temeljnih pretpostavki za uspješnije poslovanje. Pokazalo se da svaki od novopokrenutih medijskih projekata ima sve uže tržište, odnosno da svoje ciljeve može dosegnuti tek u specifičnim tržišnim i marketinškim nišama.

Imajući u vidu sve te kontroverzne medijske procese, jasno je da je razdoblje Tuđmanova autoritarizma hrvatskom novinarstvu donijelo ubrzani pad vjerodostojnosti. Novinar je za čitatelja, gledatelja i slušatelja postao nekom balkaniziranom verzijom mitskog boga Janusa. Jedno je njegovo lice radilo u korist općega dobra i proklamiranih društvenih vrijednosti, ali je zato ono drugo sve beskrupuloznije počelo gaziti po dostojanstvu i osnovnim ljudskim pravima onih koji su se iz najrazličitijih razloga nalazili u središtu medijskog interesa. Drugim riječima, novinar je istodobno bio i najveći borac za slobode i istinsku demokratizaciju društva te onaj koji te vrijednosti najviše i najbezobzirnije ugrožava. Ponekad su isti novinari imali oba lica, ovisno o temi i ličnosti kojom su se bavili, ali i potrebama svojih vlasnika.

U odnosima između struke i autoritarne politike također se očitavala dvojnost ponašanja. Na jednoj je strani dominiralo podložništvo i snishodljivost onih koji su izravno ovisili o političkim institucijama i raznim interesnim grupama, snažnije i otvorenije izraženo nego u razdoblju slabljenja komunističkog sustava. U takvom modelu ponašanja na važnosti opet dobiva tijekom komunističkog razdoblja trenirano „pisanje između redova“, dakle, maskiranje pravih političkih poruka. Jednako važno postaje i ono što uopće nije objavljeno, jer posredno govori o odnosima u političkim vrhuškama. Listanje, primjerice, *Vjesnika* i *Večernjeg lista* bilo je pouzdani indikator trenutačnih političkih rejtinga i planiranih kadrovskih rošada.

Na drugoj se, pak, stvarao prototip proturežimskih novinara, čiji se smisao djelovanja svodio na danonoćno prozivanje i prokazivanje vlasti. Hrvatska medijska pozornica ne bi, međutim, bila toliko komplicirana da se tu nije razvio i prototip onoga što se ironično naziva „kontraprotivnim“ novinarom, zapravo senzacionalistom patoloških razmjera. On je, ne samo žestoki protivnik svakog autoriteta, već i psihološki profil autora i urednika kojemu je ispod razine objavljivati bilo što

pozitivno i afirmativno. Ukratko, postalo je uobičajeno da novinar, ovisno samo o interesu njegova izdavača, „služi svrsi“, a da se istovremeno bez pravog otpora sužavaju ili ukidaju pojedina njegova statusna prava. Dio je medijskog menadžmenta, nasuprot tome, svojim primjerima dokazivao da se od novinarstva može lagodno živjeti i stjecati pozamašni imetak. Nikoga nije čudila ni bliskost medijskih magnata s podzemljem, šuškanja o prijetnjama i ucjenama vezanim uz vlasničke udjele, kao i nerazjašnjene pucnjave i eksplozije. Novinarstvo je tako postalo tipičnim izdankom turobne i frustrirajuće postkomunističke stvarnosti, ni bolje ni lošije od svog društvenog okruženja.

Hrvatska je specifičnost da je prelazak iz autoritarnosti u demokratski poredak, makar je i potonji oblikovan kao svojevrsna „roba s greškom“, na medijskoj pozornici ostavio dodatne negativne tragove. Istodobno je malo toga lošeg ispravljeno i prevladano, tako da je i danas situacija daleko od zadovoljavajuće. Politička prekretnica koju su predstavljali šestosiječanjski izbori 2000. nije, naime, medije zaštitila od pritisaka i manipulacija svih vrsta, niti se novinarstvo vratilo u prihvatljive zanatske i etičke okvire.

Zašto je tome tako, lako je razumljivo iz političkog i gospodarskog konteksta koji je otežavao željene pomake. Autoritarnost, kao posljedica Tuđmanovog tvrdoglavog opiranja demokratskim pravilima, na ulasku u treći milenij nestaje s političke pozornice. U mandatu lijeve koalicijske vlasti, predvođene kolebljivim Ivicom Račanom, zamjenjuje je razdoblje demokratske zbuđenosti i nestabilnosti, popraćeno stalnim opstrukcijama i prijetnjama interesnih skupina okupljenih oko braniteljskih udruga i dijelova obavještajnih službi. Banski dvori na trenutke, pogotovo kad se i oporbeni HDZ na splitskoj rivi stavlja na istu stranu, strepe čak i od mogućnosti državnog udara. Promjenom vlasti ponovno jačaju neki elementi autoritarnosti, ovoga puta u populističkoj varijanti, prožetoj koruptivnom hobotnicom na svim razinama, koju oslikava lik kontroverznog premijera, kasnije i najslavnijeg remetinečkog pritvorenika, Ive Sanadera. Dosljednije poštivanje demokratskih načela bilo je moguće tek nakon njegova odlaska s vlasti i odlučnijeg obračunavanja s kriminalom i korupcijom. Takav je trend ojačan hrvatskim ulaskom u Europsku uniju pa o demokratskim standardima kao očekivanom modelu ponašanja možemo ozbiljnije govoriti tek posljednjih godina, ali istodobno prožetih i razarajućom gospodarskom krizom i socijalnom depresijom. Već bi i potonji problemi bili dovoljni da novinarstvo ne funkcionira po uobičajenim demokratskim standardima.

Konkretnije rečeno, dogodio se bitan pomak u interakciji medija i politike. Političari, pa ni u rangu najviših državnih dužnosnika, više nisu izravna prijetnja novinarima koji istražuju svoje teme, često i vrlo neugodne za aktualnu vlast. Novinar i političar danas su u nekom obliku trgovačkog odnosa. Onaj prvi želi povlaštenu informaciju, tražeći da je dobije prvi, po mogućnosti i jedini, a drugi mu osigurava zaštitu od novinarskog seciranja političarevih postupaka. Ako novinaru bude ispunjen zahtjev, političara će štititi ne samo kao svoj skriveni izvor, nego će ga i unaprijed amnestirati od odgovornosti u nekoj aferi. Štoviše, primjeri iz hrvatske prakse pokazuju da se dugoročnije stvara i neprincipijelna „osovina“ između tog političara i njemu zaštitničkog medija. Prečesto se zna čiji je koji medij.

Olakšano je to i spoznajom da je od početka 1990-ih godina, dijelom i zbog nestanka omladinskih glasila, u medije ušlo na tisuće onih koji nisu ni školovani ni u praksi osposobljeni za novinarski posao. Takvi se nikada nisu opterećivali kodeksom i zakonskim okvirima svoje profesije, već znaju raditi samo ono što poslodavac od njih očekuje. Usporedbe radi, kuća Vjesnik, u svoje vrijeme najveća u jugoistočnoj Europi, 1980-ih je godina donijela odluku da se u njoj ne mogu zapošljavati novinari koji nemaju visoku stručnu spremu, tako da je i dio već zaposlenih žurno upisivao izvanredne studije. Tri desetljeća kasnije vlasnici medijskih tvrtki posprdno govore o mjerama koje bi dovodile do dizanja zanatske razine svojih zaposlenika. Oni upravo od toga zaziru, s obzirom da imaju jednodimenzionalnog, šutljivog i u pravilu jeftinijeg zaposlenika.

U posljednje smo vrijeme svjedoci kako zakulisne nagodbe između novinara i političara čak dovode i do nekih institucionalnih odluka koje imaju izravne posljedice po statuse i financijsko poslovanje medijskih kuća. Različiti politički i neskriveni materijalni interesi, koje posljednjih mjeseci iskazuju dvije najveće izdavačke kuće, EPH i Styria, to dovoljno potvrđuju. Otuda u njihovim tiskovinama i posebna briga za pojedine političke opcije, čak i otvoreni izrazi simpatija ili ljutnje prema pojedinim dužnosnicima.

Tko su, onda, danas pravi kontrolori, ne bi pretjerano bilo reći i gospodari, medijskih sloboda? Teško je da netko iz struke ne bi znao taj odgovor. Medijskim prostorom, a kriza je u tom kontekstu idealno ozračje, već godinama suvereno vladaju oglašivači. Oni s unosnijim marketinškim ugovorima zapravo su i nedodirljivi. Danas nije nikakav problem zalijepiti verbalnu pljusku i kreirati aferu bilo kojem političkom dužnosniku, od predsjednika, premijera, ministara i stranačkih lidera pa do župana ili gradonačelnika. Po potrebi se protiv njih može organizirati i pravi medijski linč. Prodaja kojeg primjerka više sve opravdava. Ni analitičari s najdužim pamćenjem ne mogu naći pandan marketinškoj kampanji hrvatske tabloidne perjanice *24 sata*, čiji su brojni jumbo plakati diljem zemlje zbog predloženog rješenja o ograničenom krugu dnevnih tiskovina kojem bi bio umanjen PDV vodili žestoku kampanju izravno uperenu protiv aktualnog predsjednika Vlade RH. Zacijelo su im na takvoj lakoći razračunavanja pozavidjeli i kolege iz medijskih velesila.

Vlasnicima medija ne pada, međutim, na pamet nešto slično prirediti tvrtkama koje preko tih istih medija nude svoje proizvode i usluge. Stručnjaci tvrde da danas nije moguće uspješno poslovanje ako određena tiskovina od marketinga ne osigura barem polovicu ukupnih prihoda, dok je kod elektroničkih medija sve osim reklamnih ugovora marginalno. Zato vlasnici i menadžeri tvrtki koje traže marketinške usluge imaju pravo na dvojbene poslovne odluke, kao i rijetku privilegiju čuvanja vlastite privatnosti. Ukoliko je interes ipak nečija medijska promocija, hrvatski će čitatelj dobiti dirljivu priču o poslovnom čovjeku koji danonoćno izgara za opću dobrobit. Kritičkog odmaka kad je riječ o „kapitalcima“ neće biti. No, ako očekivani godišnji marketinški ugovor ipak izostane, najjednom je moguće da o tvrtki i njegovu vlasniku saznate sve ono ružno što se godinama stavljalo u ladice.

U svemu se tome nemilice troši novinarska vjerodostojnost. Javnost je u razdoblju totalitarizma, dijelom i autoritarizma, imala razumijevanja za probleme novinarske profesije, tipične za sve komunističke i većinu tranzicijskih zemalja, budući da se ono odražavalo u sustavnom ograničavanju autorskih i uredničkih sloboda. Čitatelj, gledatelj i slušatelj u demokratskom ozračju ne želi slušati i trpjeti istu žalopojku, svjestan da su medijske slobode u novim okolnostima i zadana zakonska kategorija. Oni nostalgični sjećat će se nedemokratskih vremena kad se na medijskom prostoru barem znalo tko što i zašto financira ili subvencionira. Sada je puno teže i nezahvalnije pratiti tijek novca, iako iz njega proizlaze naizgled „čudne“ uređivačke koncepcije i teško objašnjivi stavovi o pojedinim kontroverznim javnim osobama.

Lako je razumljivo da je demokratski podbačaj, uz koji ide i nepodnošljiva razina tabloidnog pisanja i sveukupnog promišljanja stvarnosti, odraz svjesnog odricanja od profesionalnih standarda u cilju profita, katkad i golog medijskog preživljavanja. Najžalosnije je da su tiskovine, za koje postoje pouzdana mjerila, na najnižim razinama naklada u proteklih pola stoljeća. Primjera radi, zajedničke prosječne prodane naklade šest vodećih dnevnih tiskovina – *24 sata*, *Večernjeg lista*, *Jutarnjeg lista*, *Slobodne Dalmacije*, *Novog lista* i *Glasa Slavonije* – u posljednje dvije godine jedva da dostižu *Večernjakovu* nakladu iz njegovih najboljih dana. A bilo je to, prisjetimo se, u razdoblju totalitarizma, a ona je bila stabilna i tijekom autoritarizma. Ostalo je zabilježeno da se u potonjem razdoblju *Večernjak* zbog efektne nagradne igre jednom tiskao u nevjerojatnih milijun primjeraka. Danas i spominjanje takvih epizoda zvuči minhauzenovski.

Sve u svemu, novinari su u očima prosječnog građanina opet podvojene ličnosti. Tako su licemjerne spomenute Januse iz Tuđmanove ere zamijenili hladnokrvni medijski „likvidatori“ iz demokratskog razdoblja, koji sve čine zbog osobnih probitaka. Novinar je istodobno shvaćen kao jednako uporni borac za pravdu i, traži li to poslodavac, beskrupulozno sredstvo za očuvanje i produbljivanje društvene nepravde. Javnost tek pojedince doživljava kao izuzetke od toga pravila. Dvojbeni status ima čak i nemali broj novinara elektroničkih medija, posebno *HRT*-a. Pozicija novinara u javnom servisu s unaprijed osiguranim prihodima iz pretplate i relativno skromnijim opsegom radnih zadataka od kolega u tržišnim medijima mnogima nije dovoljan stimulans da svoj posao obavljaju bez političkog kalkuliranja i podilaženja raznim lobijima. Najbolji je indikator letargičnosti u tom preskupom javnom servisu da smo godinama svjedoci kako je njihov informativni doseg uglavnom razrada tema koje smo ujutro čitali u tiskovinama.

Poseban su problem medijski portali, čije je bujanje te vlasničko i konceptualno transformiranje teško i pratiti. Iako bi ta brojnost trebala biti plus za medijski pluralizam, u praksi se događa da većina njih živi od prepisivanja već objavljenih informacija i skraćivanja svakovrsnih priopćenja. Kako status portala pravno nije djelotvorno riješen, rezultat njihova rada je da tiskovine gube kupce, a umjesto novinara dobivamo tek medijske činovnike kojima se intelektualni napor mahom svodi na kompjutorske operacije „copy - paste“.

Nezahvalno je prognozirati hoće li se medijska slika Hrvatske u skorije vrijeme poboljšavati. Kriza i dalje ruši standarde i kriterije, a i od loših se navika teško odvikavati. Pravila za naklade i vjerodostojnost su u osnovi jednaka: oboje se lako ruši, a vrlo teško raste. Dominacija tabloidnog novinarstva, u rasponu od tiskovina do televizije i nebrojenih portala, bit će dugoročan i nezaustavljiv proces, kako je to praksa i u ogromnoj većini demokratskih zemalja. Ono što se može učiniti ponovno je suočavanje novinarske profesije sa spoznajom da dominacija žutila ne znači da je javnost digla ruke od medija u kojima se mora znati što je informacija, a što insinuacija, što je činjenica, a što podvala, što je komentar, a što tek popis želja moćnih interesnih skupina. Vjerodostojnost ne može biti povremena i parcijalna. Valjda zato i nije lako biti medijski optimist.

Literatura:

- Danas 1982. – 1992. (2002), ur. Joža Vlahović, Rijeka, Novi list.
- Gavranović, Ante (2006): Medijska obratnica: Novi čitatelji traže drugačije novine, Zagreb, ICEJ – Sveučilišna knjižara.
- Goldstein, Ivo (2008): Hrvatska 1918. – 2008., Zagreb, Novi liber – Europapress holding.
- HND – prvo stoljeće: Hrvatsko novinarsko društvo 1910. – 2010. (2010), ur. Mario Bošnjak, Zagreb, Press dana.
- Hudelist, Darko (1992): Novinari pod šljemom: O nekim tendencijama u hrvatskom novinarstvu za vrijeme obrambenog rata 1991-92., Zagreb, Nakladni zavod Globus.
- Izbor 1940 – 1990 - tekstovi, slike i karikature novinara „Vjesnikovih“ listova (1990), ur. Drago Auguštin, Zagreb, NIŠPRO Vjesnik.
- Kolanović, Maša (2011): Udarnik! Buntovnik? Potrošač..., Zagreb, Naklada Ljevak.
- Novak, Božidar (2005): Hrvatsko novinarstvo u 20. stoljeću, Zagreb, Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Malović, Stjepan (2007): Mediji i društvo, Zagreb, ICEJ – Sveučilišna knjižara.
- Mučalo, Marina (2010): Radio – medij 20. stoljeća, Zagreb, AGM.
- Radelić, Zdenko (2006): Hrvatska u Jugoslaviji 1945. – 1991., Zagreb, Školska knjiga – Hrvatski institut za povijest.
- Vilović, Gordana (2004): Etički prijepori u Globusu i Nacionalu 1999. – 2000., Zagreb, Fakultet političkih znanosti.
- Vilović, Gordana (2007): Povijest vijesti, Zagreb, ICEJ – Sveučilišna knjižara.
- Tiskovine: Vjesnik, VUS, Telegram, Večernji list, Slobodna Dalmacija, Oko, Start, Polet, Studentski list, Nedjeljna Dalmacija, Danas, Globus, Slobodni tjednik, Nacional, Feral Tribune, Jutarnji list, 24 sata

Controlled Media More Trustworthy Than the Free: The Media Absurdities of a Totalitarian, Autocratic and Democratic Croatia

Abstract

During the totalitarian communist period it was clear against whom the journalists were fighting the battle for freedom of the press. On one side were those who wanted to objectively, without the usual ideological embellishment, write about all social processes, and on the other were the rigid and self-sufficient political structures. As the crisis in Yugoslavia deepened, one-party discipline softened, which simultaneously led to the growth of independence of the media. It was an unstoppable process. It is undisputed that the general public in the late years of the Yugoslav federation trusted the journalists more than its political officials. It was “the golden age” of Croatian newspapers, accompanied by the high print runs. The electronic media ratings were also rising, although they experienced a slower process of breaking free from the political embrace.

However, the independent Croatia, partly due to the war, experienced a kind of a step back when it came to freedom of the media. Tudjman’s authoritarianism resulted with a strengthening pressure on the state-owned media, and simultaneously liberalization of the market led to a proliferation of sensational and aggressive “yellow” journalism, which was no stranger to breaking all ethical norms. There was a strong clash between the right and left media radicalism, and the dissolution of the press company Vjesnik meant an end for some of the key political news magazines, as well as all youth magazines. Consequently, journalists and their editorial boards have begun to polarize between “the regime” and “the opposition”, although in fact material interests were largely more important than the ideological differences.

The transition to a democratic atmosphere also didn’t lead to a qualitative media breakthrough. In fact, the Croatian media have definitely lost their credibility. They are no longer controlled by the political elite, which in itself is very positive, but that hasn’t broadened the freedom of the media. The true rulers of the media have become advertisers, almost untouchable for any criticism. This is particularly evident in the circumstances of a drastic decline in circulation of most newspapers and continuous growth in the number of concessions in the

television and radio domain, as well as the proliferation of Internet portals. The logical consequence is a complete commercialization of the media, and the professional and social status of journalists is continuously weakening.

Key words: *media, credibility, totalitarian, autocratic, democratic, journalistic freedom, politicians, advertisers.*

This journal is open access and this work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.